

חיי שרה - ברא מזכי אבא

מספרת התורה על הליכתו של אליעזר בשליחותו של אברהם לחפש כלה ליצחק בבית משפחתו שבחרן, ועל כל מה שנעשה עימו שם עד שלבסוף סייעוהו מן השמים להביא עימו את רבקה לארץ ישראל.

וכשהגיע אליעזר עם רבקה לארץ, באותה העת בא יצחק מבאר לחי רואי ויצא להתפלל בשדה ובא לקראתם, ואז "ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפול מעל הגמל" (בראשית כד, סד), ומפרשים חז"ל במדרש (בר"ר ס, טו והובא ברש"י) שרבקה "ראתה אותו הדור, ותוהא (נבהלה) מפניו". לפי פשט דברי המדרש רבקה ראתה את יצחק לבוש באופן מרשים ומהודר, וכן פניו היו מפיקות זיו וזוהר מיוחדים במינם, ומשום כך כל כך התרגשה מפניו.

אולם מצינו ביאור נוסף לדברי המדרש מאחד מבעלי התוספות, הריב"א, שמפרש ש"הדור" פירושו "הפוך" ונייהו, (ויתובקע לע בושלו וכרד קופהל ושוריפש "רדהמל היתעד ביה" (ב, אצ וילוח) ל"זח נושל קרד לע) שבאותה העת שב יצחק אבינו מגן עדן לאחר ששהה שם שלוש שנים מעת שפרחה לשם נשמתו בעקדה, וראתה רבקה שיצחק הפוך, רגליו כלפי מעלה וראשו כלפי מטה, כדרך נשמות המתים שהן הפוכות.

מקור לדברי הריב"א נמצא בדברי המדרש (תנחומא פר' אמור ב) האומר שכשהיו בעלי האוב מעלים את המת, הוא היה עולה באופן ש"פניו למטה ורגליו למעלה", (אלא אם כן היו מעלים אותו לצורך מלך, שאז לכבודה של המלכות הוא היה עולה כש"פניו למעלה ורגליו למטה כדרך העולם"), ומשמע מכך שצורת המתים אחר פטירתם היא הפוכה, רגליים למעלה וראש למטה.

לפי דברי הריב"א ניתן גם לפרש באופן מחודש את המסופר בגמרא (בבא בתרא י, ב) שפעם יוסף בנו של רבי יהושע חלה ונפח את נשמתו, ולאחר מכן שוב חזר לחיים. ושאלו אביו מה ראה בעולם העליון, והשיב: הניה הלעמל מיתמה תרוצש האר קסויש ונייהו, "הלעמל מינותחתו הטמל מינוילע, יתיאר קופה סלוע" הפוכה, באופן שראשם (עליונים) למטה ורגליהם (תחתונים) למעלה.

וביאור דברי הריב"א, כי בעוד שהאדם חי בעולם הזה רגליו הן כלפי מטה לכיוון הארץ וראשו כלפי מעלה לכיוון השמים, וזאת משום שתכלית עבודת האדם בעולם הזה היא להדביק את מחשבתו בהקב"ה, ללכת בדרכיו ולשמור חוקיו ומצוותיו, ולכן ראשו מכוון כלפי מעלה, כי עליו לשאוף להתקרב לאביו שבשמים.

אך אחר פטירת האדם, אין באפשרותו להתקדם עוד בדרגותיו הרוחניות שהרי אין לו עוד אפשרות לקיים מצוות, כמו שאמרו חז"ל (שבת ל, א) "כיון שמת אדם נעשה חופשי מן התורה ומן המצוות", ולכן הוא עומד למעלה בשמים הפוך, רגליו כלפי מעלה וראשו כלפי מטה, להורות שכעת אין לו רגליים להתקדם בדרגתו הרוחנית, והוא מביט כלפי מטה לעולם הזה מתוך כסופיו לשוב לעולם לעשות עוד ועוד מעשים טובים.

אולם זאת יש לדעת שכל האמור הוא רק בנוגע למי שלא הותיר אחריו בנים יראי שמים העוסקים בתורה ובמצוות, שאז באמת הוא נטול אפשרות של התקדמות רוחנית בשמים, אך מי שזכה להותיר אחריו בעולם בנים צדיקים, הם משמשים לאביהם כרגליים, ובזכות המעשים הטובים שהם עושים בעולם הזה מוליכים את אביהם בשמים מדרגה לדרגה וממעלה למעלה עד אין סוף, ועל כן הוא נותר גם אחר פטירתו כשרגליו הן כלפי מטה וראשו כלפי מעלה, שהרי בזכות בניו הצדיקים יש לו רגליים ללכת בהם מחיל אל חיל גם אחר פטירתו מן העולם.

מעשה מובנים היטב דברי הריב"א הנזכרים שכשבא יצחק מגן עדן ראתה אותו רבקה הפוך, רגליו כלפי מעלה וראשו כלפי מטה, כיון שבאותה העת יצחק עדיין לא נשא אשה ולא נולדו לו ילדים, ולכן כשעלתה נשמתו לגן עדן לא היו לו רגליים (בנים) בעולם הזה שיאפשרו לו להוסיף ולהתעלות וללכת מחיל אל חיל למעלה בשמים.

ולפי כל האמור יובן היטב מה שאמרו חז"ל (עירובין ע, ב) ש"ירש כרעיה דאבוה" (בן חשוב כרגליו של אביו), שהרי הבנים הצדיקים שהאדם מותיר אחריו בעולם משמשים לו אחר פטירתו כרגלים, ללכת על ידם מחיל אל חיל וממדרגה למדרגה למעלה בעולמות העליונים, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין קד, א) "ברא מזכי אבא", והיינו שהבן מזכה את אביו להתעלות גם לאחר פטירתו.

ובדוגמת הבנים כן הם גם התלמידים, שגם הם משמשים לרבים אחר הסתלקותו מן העולם כרגליים ללכת בעולמות העליונים מחיל אל חיל עד אין סוף, וכדברי הרמב"ם (הל' תלמוד תורה ה, יב) "שהם". "אבה סלועבו הזה סלועב סינהמה סינבה (סידימלתה)

ובזה יובן גם מה שאמרו חז"ל (תענית ה, ב) "יעקב אבינו לא מת" שנאמר "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל, כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים" (ירמיה ל, י) ("מקיש הוא) יעקב) לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים":

והיינו שכיון שזרעו של יעקב בחיים, כלומר חיים חיי קדושה וטהרה ועוסקים בתורה ובמצוות) כי אם לא כן ח"ו אין אלו נקראים בשם חיים כלל, כמו שאמרו חז"ל (ברכות יח, ב) שהרשעים בחייהם קרויים מתים) הם משמשים ליעקב אבינו כרגליים ללכת בהם מחיל אל חיל בעולמות העליונים, וממילא הרי הוא כחי ממש, וכמאמר חז"ל (שם) שהצדיקים אף במיתתם קרויים חיים.

וזהו שאמר מלאך ה' ליהושע הכהן הגדול: "כה אמר ה' צבאות, אם בדרכי תלך ואם את משמרת תשמור, וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חצרי, ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" (זכריה ג, ז), והיינו כי אף שהיה יהושע הכהן הגדול צדיק עצום, אולם בניו היו נשואים לנשים שהן פסולות לכהונה והוא לא מיחה בידם כראוי (רש"י שם) ועוון זה קיטרג עליו.

וציוהו הקב"ה שיפריש את בניו מאותן נשים פסולות וישיבם בתשובה שלימה ואז יתקיים בו "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כי כל אלו שלא זכו להותיר אחריהם בנים צדיקים בעולם הם בבחינת תא ברקי לודגה נהכה עשוהיש ידי לעו, מתגרדב מדקתהלו פיסוהל דוע סתורשפאב ויאש וויכ "סידמוע" בניו לדרך ה' ממילא אחר פטירתו הוא לא יהיה כאותם "עומדים", אלא יצטרף לאותם שהם בבחינת תולעמב דועו דוע סתריטפ רחא סג סתוא קילוהל סיילגרכ סהל סישמשמ סיקידצה סהינב יכ, "סיכלהמ" הקדושה.

ומכך ילמד כל אדם עד כמה ראוי לו למסור את הנפש ממש ולהשקיע את כל כוחו ומרצו בענין חינוך ילדיו בדרך התורה הקדושה, ואף אם העיסוק עם ילדיו (ללמוד עמהם, להתפלל איתם, לדבר איתם על כל מה שעובר עליהם במשך היום וכו') גורם לאדם למעט בסדרי הלימוד שלו או בעבודתו לצורך פרנסתו, לא יחוש לכך כלל, כי כל תכליתו של האדם עלי אדמות היא להותיר אחריו בנים צדיקים העושים נחת רוח ליוצרים, כיון שרק אז יוכל באמת לנוח על משכבו אחרי מאה ועשרים בשלום.

וכך מצינו ביעקב אבינו ע"ה, שקודם פטירתו אסף את כל בניו ו"ציום וזרזם על יחוד השם ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו, ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי ביחוד השם? ... ענו כולם ואמרו: שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, כלומר שמע ממנו אבינו ישראל, ה' אלקינו ה' אחד. פתח הזקן ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (רמב"ם הל' קריאת שמע א, ד). והיינו שרק אחר שבדק יעקב אבינו ומצא בברור שכל בניו צדיקים גמורים, הרגיש בטוח ושמח ללכת לבית עולמו בשלום ולנוח על משכבו.

